

INFORMĀCIJA UN DEZINFORMĀCIJA DEPORTĀCIJU LAIKĀ. 1949. GADA 25. MARTA DEPORTĀCIJAS PIEMĒRS

Evita Feldentāle, mag. hist.
evita.feldentale@omf.lv

Rīga, 2021

FLPP
FUNDAMENTĀLIE UN
LIETIŠĶIE PĒTĪJUMU
PROJEKTI

Prezentācija sagatavota Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. Izp-2019/1-0278 “Dezinformācijas un sazvērestību radītie riski demokrātijai: Latvijas pieredzes pārlūkošana” ietvaros.

1949. gada 25. marta deportācija:

- Daļa no Baltijas valstīs īstenotās deportāciju akcijas «Priboj»/« Krasta banga» ietvaros.
- 1949. gada 29. janvārī tika pieņemts pilnīgi slepens lēmums Nr. 390-138 “Par kulaku un viņu ģimenes locekļu, nelegālā stāvoklī esošu, bandītu un nacionālistu ģimeņu, bruņotās sadursmēs nošauto un notiesāto bandītu ģimeņu, legalizējušos bandītu, kas turpina naidīgu darbību, un viņu ģimeņu, kā arī represēto bandītu atbalstītāju ģimeņu izsūtīšanu no Lietuvas, Latvijas un Igaunijas teritorijas”.
- 1949. gada 17. martā LPSR Ministru Padome pieņēma pilnīgi slepenu lēmumu Nr. 282 "Par «kulaku» ģimeņu izsūtīšanu no Latvijas PSR", nosakot, ka jāizsūta 10 tūkstoši «kulaku» ģimeņu, kā arī apstiprināja apriņķu izpildkomiteju sagatavotos izsūtāmo sarakstus.
- No Latvijas uz Irkutskas, Omskas, Tomskas, Krasnojarskas, Novosibirskas un Amūras apgabaliem Padomju Savienībā tika deportēti 41 828 cilvēki.

Informācija vai baumas? I

Arhīvu dokumenti rāda, ka izsūtāmo sarakstus ir sagatavojuši LPSR VDM darbinieki. Jau 1949. gada februārī LPSR VDM darbinieki **lielā slepenībā** sāka gatavot izsūtāmo ģimeņu lietas.

Gunārs Strazdiņš (LOM 2300/1258):

«Nu, zinat, baumas jau bija visu laiku, baumas jau bija, ja tā reāli, tad pēc visas tās iekārtas, visu, ko viņi bija darījuši Krievijā, tad bija saprotami, ka kaut kas jau, kaut kas būs, bet kad tas būs, to jau neviens nezināja. Bet baumas gāja jau labu laiku pirms tam, bet nebija jau nekādas izejas nekur, nevienam.»

«Nu, pilsētās jau vairāk manīja, pagastos tas tika mazāk manīts, visas šīs lietas, nu, pilsētās jau dzelzceļnieki zināja, ka tie vagoni tiek gatavoti, vai ne, to nevarēja **noslēpt**, priekš tās iepriekšējās dienas bija mobilizētas visas automašīnas, arī tas jau norādīja, ka kaut kas, bet jau nezināja, kas. Visādas baumas un visādi spriedumi, un kā tas viss.»

Ausma Otīlija Šulce (LOM2300/0948):

«Nu, **tās valodas jau kaut kā gāja**, bet es jau arī tā tik smalki neatceros, bet neviens jau nebija **tādām lietām**, vismaz mēs **nebijām sagatavojušies**, [...]»

Informācija vai baumas? II

Ausma Otīlija Šulce (LOM 2300/0948):

«Faktiski jau vēlāk teica, ka citam bija jābrauc, tas skaits tikai vajadzēja, ka tev labi veicās, tu varēji palikt, cits tajā vietā aizbrauca. Tā bija.»

Maiga Fridvalde (LOM 2300/3315):

«Es domāju, ka Zvērs to visu kārtoja, un Zvērs bija tas, kas to visu kārtoja. Tad vēl bija tāds gadījums, ka iekšā [sarakstā] nebija Cīparasoni, bet iekšā bija Stropmammiņš, Lesiņa, jo viņi ir vecsaimnieki. [..] Viens brālis bija izpildkomitejas priekšsēdētājs, tas nezināja neko, un otru brāli šajā mājā ņēma un aizveda uz Sibīriju. [..] Tā kā Zvērs to visu klusiņām darīja, klusiņām, tā kā mēs nezinājām. Mēs neko nezinājām, jā.»

Līdzdalība deportācijas veikšanā:

- Lēmumam par iedzīvotāju deportēšanu sekoja Valsts drošības ministrijas **pavēle par nepieciešamo mobilizējamo karaspēka un operatīvo darbinieku daudzumu, tehnikas un sakaru līdzekļu piešķiršanu, operatīvo grupu formēšanu un citiem ar izsūtīšanu saistītiem jautājumiem.**

Pauls Pihelis (LOM 2300/0835):

«Nu jā, jā, lai, viņam laikam jau bija, viņi gribēja. Toreiz taču sūtīja visur šitos te virsniekus bijušos, lai viņi brauc un dara savā pagastā, nu ko es iešu savā pagastā cilvēkus vest laukā.»

«Vot pēc kara, ja? Pēc kara mani gribēja aizsūtīt, lai es eju palīgā tur izsūtīt, vot, bet es atteicos, un tāpēc mani izslēdza no partijas un ielika mani cietumā uz diviem gadiem. [...] Es viņam teicu: «Ko es iešu, braukšu uz savu dzimteni, ka es tur visus cilvēkus pazīstu un neviens nav ne ienaidnieks, ne kas.»»

Arvīds Kazmanis (LOM 2300/1523):

« [...] aizbrauc uz Stendi un tur nakts bāze iekšā, kādreiz nemaz tuvumā nelaida, iekšā lej ar spaiņiem, cik tik vajag benzīna bākas pilnas, ka būs jāved graudi. Un tad naktī trijos sākās, piebrauca pie ciema padomes, sakāp tas uzrādītājs, kas tur bija un istrebiķeļi, ar šauteni viens un sākām braukt.»

Atbrīvošana no deportācijas I:

Visas izsūtāmo sniegtās ziņas aptaujas lapā vajadzēja salīdzināt ar citiem dokumentiem, tas bieži vien netika izdarīts, tāpēc cieta arī ģimenes, kuras izsūtīt nedrīkstēja (Otrā pasaules kara laikā bija dienējis padomju armijā vai padomju partizānu vienībās vai tobrīd dienēja padomju armijā).

Maiga Fridvalde (LOM 2300/3315)

«Jā, paklausieties, mums bija Miežu Eidiņš, un Alfons bija armijā, jo tad bija karā iesaukti puiši, Alfons, tas man vīrs ir, 1927. gadā dzimis, [..] viņš piecus gadus dabūja dienēt, un viņš bija armijā, un šitā māja arī bija ierakstīta, Fridvaldi, ka vedīs projām, un Miežu Eidiņš ir bijis līdz, un tas, kas nu tur bija krievs kāds, tas tagad prasa, bet jums ir dēls, kur dēls ir? Vecāmamma tūlīt ņēma vēstuli, kur Alfons raksta no armijas, kur viņš ir armijā un dod viņam lasīt, ar visām štempelēm un visu. Un krievs ir iesitis Miežu Eidiņam tā ka *pliuks* vien pa ģīmi, kā jus varat nezināt, ka dēls ir armijā un vecākus vedīs projām. Un tā viņi nav aizvesti.»

Ausma Strazdiņa (LOM 2300/1259)

« [..] mūs arī tur piekrāva, tad mūs aizveda uz izpildkomiteju, [..] tur visus mūs salika iekšā, ar tiem bērniem, manu māsu, bērnus, un tur bija auksts, todien bija auksts 25. marts un tie bērni bija slimi, sevišķi tas viens bija slimis, [..]. **Un tad [..] pēc kādām minūtēm 10, aizsauca mani un māsu uz izpildkomiteju, uz to istabu un pateica tā, par cik man mātai vīrs ir gājis bojā, tie bērni saņem pabalstu vai stipendiju, pabalstu, kā saka, tādus mēs nevara izsūtīt, un viņš teica tā, jūs atvadaties, lai es ar savu māsu atvados, ka mātai ir jābrauc uz māju ar saviem bērniem, tādus izsūtīt nevar, kam valsts maksā stipendiju, pabalstu.»**

Atbrīvošana no deportācijas II:

■ Berta Rusova, Velta Zadiņa, Jānis Zadiņš (LOM 2300/0691):

«[..] man bija slima viena meitene, un tagad dakterīte vienmēr nāca pārbaudīt, bija konstatējusi, ka ir šarlaks, no tā visi bija pārbijušies krievi, ka epidēmiju ienesīs Krievijā, un tā dakterīte bija izprātojusi, izgudrojusi, ka viņi jāizliek, jāatstāj, un tā mūs izcēla, [..]. Prasīja, kur ir vistuvākā slimnīca, ..., tad bija Cēsu slimnīca, es teicu, ka Cēsīs, tad mūs aizveda līdz Cēsīm, .., meitene bija slima, es gandrīz virsū uzgūlos, un tie pārējie bērni bija, tāpat sēdēja plikā mašīnā bez kaut kādām segām, pat pudelītē ūdens koferī bija sasalis, auksts bija stipri. Un tad mūs atveda līdz Cēsīm.»

***

■ Olga Feldentāle (LOM 2300/2833, 2834)

«[..] ienāca, skolotāja izgāja ārā, sauca viņu ārā – pēc mums atnākuši pakaļ. [..] **Skolotāja mēģināja pierunāt neņemt bērnus. Nē, nekā nebija. Atnāca pakaļ, aizveda.** Viens, tas vēl bija no mūsu puses, es jau esmu aizmirsusi, kā viņu sauca, komjaunietis viņš bija un vēl divi zaldāti bija līdz. Vairāk neko, kā 25 minut i vsjo.»

Izsūtīto cilvēku īpašums:

Ieņēmumi no izsūtīšanas laikā konfiscētā īpašuma realizācijas galvenokārt nonāca Vissavienības budžetā. ... Citas mantas (mēbeles, apavi, apģērbs, trauki u. c.) tika nodotas patērētāju biedrībām, invalīdu arteļiem, tās brīvi pārdodot iedzīvotājiem. Daudzos gadījumos izsūtīto atstāto mantu izsaimniekoja un izlaupīja VDM operatīvo grupu darbinieki vai mantu aprakstīšanas komisijas locekļi.

Arvīds Kazmanis (LOM 2300/1523):

«Iegāju mežā, nodzīvoju kādu nedēļu, meklēja, kāpēc mašīna bija atvilktā mājās, ka jāiet darbā. Vēl bija tur kaimiņmājām tād Bronfeldi, viņiem māšas meitu aizveda, **jānāk ārā, jāskat strādāt, jāskat vākt kopā izvesto mantu, ciema padome piestiprināja pilnvarnieku, kas tur bija un pats biju vienā mājā, tur vesela baļļa ar gaļu un vedu šurp uz patērētāju biedrību, tur viņus kaut kur, kur viņus realizēja, uz sagādi jau.»**

Māra Kārkla (LOM 2300/3351e):

«Es atceros tikai tādu lietu, ka tad, kad es vēl biju pavisam maza Dundagā un māsa bija piedzimusi, un mēs aizgājām uz kultūras namu, kur pagrabā bija pilns ar mēbelēm, un māšai vajadzēja gultiņu. Tās laikā bija izsūtīto mēbeles. Kad mēs aizgājām gultiņu skatīties, tad mammas sāka ļoti raudāt un tā mēs gultu nepaņēmām. Viņa laikā saprata, kas tā bija par lietu. Es jau to nesapratu, es tikai gāju līdz.»

Atpalikušo deportācija:

■ Gunārs Strazdiņš (LOM 2300/1258):

«Nu, tur bija visi tādi, kas atpalikuši, citi bija mežā iebēguši, citi bija sienas šķūņos gulējuši un kur atrasti, vai ne, nu, arvienu vārdu sakot, tie atpalikušie. Tad mani pēdējā ešelonā. Un tur bija tie atpalikušie. Mūs Strenčos, no Smiltenes aizveda uz Strenčiem ar mašīnām, Strenčos lādēja uz vagoniem, Strenčos, ja nemaldos, divi vagoni. Tika ar tiem, nu vagonā apmēram bija 40 cilvēku. **Nu tad no Strenčiem tas ceļš gāja uz Rīgu, tad mūs Šķīrotavā atkal lika vagonus klāt, tie nāca no Kurzemes, un tā tas ešelons pamazām lasījās pa visu Latviju, visur lika klāt tos vagonus, kamēr jau, es nezinu, to vagonu jau bija bez gala, kādi 30 vai, tas ešelons, pilns, kad gāja pāri robežai.** Nu un tā arī aizbrauca. Es jau arī biju cerējis, ka es jau, kad es braucu uz to pagastmāju, ka es tikšu ar to ģimeni kopā, ar savējiem, tiem taču tomēr kaut kas bija paņemts līdzī. Arī manas drēbes, kas bija paņemts līdzī. Man tad nekas nebija skolā, vai ne. Tas, kas mugurā. Es jau domāju, ka viņi arī vēl, bet tie jau sen projām jau.»

Rita Riekstiņa (LOM 2300/1224):

«Jā, un tad, un 26., tad, kad mani aizveda uz turieni, mēs bijām divas meitenes – blrzgaļu Vija un es, Birzgaļu Viju paņēma Matīšu skolas direktors, mani ieveda iekšā un pateica – pēdējā mašīna ir aizgājusi, un ejiet uz visām četrām debess pusēm, tad, kad jums būs 16 gadi, tad jūs varēsiet braukt pie vecākiem [..].»

Sabiedrības attieksme pret deportētajiem:

■ Gunārs Strazdiņš (LOM 2300/1258):

«[...] es aizgāju tur pie radniekiem, nu tie jau visi zināja to stāvokli, bet tur jau bija apkārtraksts priekšā no pagasta: tiem, kas pieturēs šitos no pagasta, kas izvairās no izvešanas, tos pašus visus izvedīs. Nu kā tad es varēju pie viņiem? Viņi jau teica, lai paliek, es teicu, es nevaru palikt, es saku, nē, nē, es nepalikšu, [...]»

■ Berta Rusova, Velta Zadiņa, Jānis Zadiņš (LOM 2300/0691):

« [...] paspējām atnākt uz māju un tad ienācām mājā, un tad jau bija dažas mantiņas paņemtas, sāka jau dot projām to, bet tā daudz kas palika vēl. Nebija neko daudz izpostījuši vēl. Skatījāmies kaimiņos, tur jau viss bija paņemts. Nu, **vistrakākais** jau skolā neņēma, to vienu gadu. Mammu darbā neņēma kolhozā. Un tad tas bija grūtākais.»

■ Vilnis Bergmanis (LOM 2300/1000):

«Tad uz Sibīriju - Dieva laime – mēs netikām. Bet pēc tam bija lielākas bailes nekā no tās Sibīrijas. Gandrīz katru dienu kāds nāca, tad meklēja ieročus, un ko var teikt.»

Secinājumi

- 1949. gada 25. marta deportācija skāra ļoti lielu Latvijas sabiedrības daļu. Neskatoties uz to, ka deportācijas sagatavošana bija slepena, sabiedrībā cirkulēja zināms daudzums informācijas un baumas par sagaidāmo. Lielākā daļa sabiedrības atcerējās 1941. gada 14. jūnija deportāciju.
- Izmantotajās videoliecībās redzams, ka cilvēki aiz bailēm bija spiesti piedalīties deportācijas īstenošanā, ja kāds atteicās deportācijas īstenošanā piedalīties, tad par to draudēja arī cietumsods (P. Pihelis – 2 gadi cietumā). Arī pēc deportācijas noslēguma turpinājās vietējo iedzīvotāju iesaiste, jo notika izsūtīto īpašuma apkopošana un nodošana atbildīgajām iestādēm.
- Ne visi izsūtāmo sarakstā esošie bija jādeportē, tāpat, sabiedrībā cirkulēja informācija par to, ka atsevišķās vietās svarīgākais bija izsūtāmo skaits, ne sarakstos minētie uzvārdi, tāpēc tika deportētas ģimenes, kas sarakstos nemaz nebija.
- Mazāk skarta tēma ir sabiedrības attieksme pret tiem, kas no deportācijas izvairījās.

Izmantotie avoti un literatūra

1. Latvijas Okupācijas muzeja Audiovizuālo materiālu krātuve (LOM AVK) Gunārs Strazdiņš (LOM 2300/1258);
2. LOM AVK. Vilnis Bergmanis (LOM 2300/1000);
3. LOM AVK. Berta Rusova, Velta Zadiņa, Jānis Zadiņš (LOM 2300/0691);
4. LOM AVK. Māra Kārkla (LOM 2300/3351e);
5. LOM AVK. Arvīds Kazmanis (LOM 2300/1523);
6. LOM AVK. Olga Feldentāle (LOM 2300/2833, 2834);
7. LOM AVK. Ausma Strazdiņa (LOM 2300/1259);
8. LOM AVK. Maiga Fridvalde (LOM 2300/3315);
9. LOM AVK. Arvīds Kazmanis (LOM 2300/1523);
10. LOM AVK. Pauls Pihelis (LOM 2300/0835);
11. LOM AVK. Ausma Otīlija Šulce (LOM 2300/0948).
12. LOM AVK. Rita Riekstiņa (LOM 2300/1224)
13. Pence, G. (red.) *Aizvestie. 1949. gada 25. marts*. Latvijas Valsts Arhīvs, Rīga: 2007. 814 lpp.
14. Brikmāne, E. 1949. gada 25. martu pieminot. <https://lvportals.lv/norises/294410-1949-gada-25-martu-pieminot-2018> [aplūkots 20.02.2021.]
15. Riekstiņš, J. *Deportēto Latvijas pilsoņu centieni atgūt zaudēto īpašumu (1953–1959)*. Latvijas Vēsturnieku Komisijas raksti. 13. sējums. Latvijas Vēstures Institūta apgāds, Rīga: 2004. 510-537 lpp.
16. Riekstiņš, J. 33 ešelonos izsūtītie. <http://vip.latnet.lv/LPRA/33eshel.htm> [aplūkots 20.02.2021.]

Paldies par uzmanību!